

СТАНОВИЩЕ

по процедура за придобиване на образователна и научна степен „доктор“ по докторска програма „Политическа икономия“ в СА „Д. А. Ценов“ – Свищов

Изготвил становището: доц. д-р Стела Стоянова Ралева, катедра „Икономика“ към Стопански факултет на Софийски университет „Св. Климент Охридски“, професионално направление 3.8. Икономика, научна специалност „Политическа икономия“.

Автор на дисертационния труд: Елица Петкова Петкова, преподавател в СА „Д. А. Ценов“ – Свищов, докторант d060222103 в област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки, професионално направление 3.8. Икономика, докторска програма „Политическа икономия“.

Тема на дисертационния труд: Преките чуждестранни инвестиции – основа на транснационализацията на икономиката.

Основание за представяне на становището: участие в състава на научното жури по процедура за защита на дисертационен труд за присъждане на ОНС „доктор“ съгласно Заповед №848 от 03.10.2022 г. на Ректора на СА.

I. Общо представяне на дисертационния труд:

Дисертационният труд представлява цялостно, самостоятелно и задълбочено изследване на много сложен и многопластов проблем на икономическата теория и практика. Той има ясно представени обект и предмет, които се отнасят съответно до преките чуждестранни инвестиции и до тяхната роля за транснационализацията на икономиката и инвестиционното развитие на България. Изследователската цел е да се проучат основните тенденции и фактори на прякото чуждестранно инвестиране и да се идентифицират особеностите и перспективите за инвестиционното развитие на България като част от транснационалните процеси. Тази цел е формулирана коректно и е конкретизирана чрез четири изследователски задачи.

Дисертационният труд е в общ обем от 183 страници и съдържа 166 страници основен текст, три приложения и библиография. Основният текст е структуриран във въведение, три глави и заключение, като в началото му е приложен списък с използвани съкращения.

Избраната структура на разработката е логична и добре балансирана и съответства изцяло на основната цел и конкретните задачи на изследването.

В увода, наред с обекта и предмета, целта и задачата на изследването, е дефинирана точно изследователската теза, изяснена е в синтезиран вид теоретичната и методологическа основа на изследването и са изведени най-важните ограничения на анализа.

Първата глава е теоретико-методологична, като в нея се разглежда същността на глобализацията и интернационализацията, коментира се ролята на ПЧИ в процеса на интернационализация, изясняват се подходите и моделите за анализ на ПЧИ и се характеризират мотивите за тяхното осъществяване. Втората и третата глава имат емпиричен характер и са посветени съответно на изследването на тенденциите в динамиката на ПЧИ и на инвестиционното развитие на България. Във втората глава се оформят два основни тематични центъра, свързани с изследването на промените и

структурата на ПЧИ в световен мащаб и в българската икономика. В третата глава се прави анализ на инвестиционното развитие на България според теоремата на Дж. Данинг, коментират се характеристиките на инвестиционната среда в България и се набелязват насоки за разработване на цялостна политика за стимулиране на ПЧИ.

В заключението са систематизирани накратко най-важните изводи от извършения анализ.

Съдържанието на дисертацията показва много добрата теоретична подготовка на автора за същността на ПЧИ, влияещите върху тях фактори и ролята им за транснационализацията и развитието на националните икономики, както и уменията ѝ да прави комплексен емпиричен анализ. Благодарение на тях тя стига до интересни резултати, които следват непосредствено от извършеното изследване.

Дисертационният труд се отличава с много висока информационна осигуреност, за която се съди по представения списък от 148 източника, 100 от които са на английски език. Необходимо е да се отбележи и присъствието в този списък на значителен брой публикации на български автори, което не е често срещано напоследък и е показателно за добро познаване на степента на разработеност на проблема в българската икономическа литература. Към това трябва да се добавят и използването на много и разнообразни емпирични данни в различни структурни разрези, които са отразени във включените в текста 33 фигури и 5 таблици и в първото приложение, както и проведените на тяхна основа и поместен в следващите две приложения иконометричен анализ.

II. Преценка на формата и съдържанието на дисертационния труд.

Проблемът за ПЧИ и тяхното въздействие върху транснационализацията на икономиката е с особена актуалност в периода след Голямата рецесия и последвалите кризи с COVID-19 и повишаването на енергийните цени, които причиняват отчетливо забавяне на скоростта на глобализацията. Това забавяне се отнася в различна степен за отделните характеристики на глобализационния процес – международната търговия със стоки и услуги, международната трудова миграция и международното капиталово движение, което поставя на дневен ред въпроса за анализиране на динамиката на ПЧИ, за изследване на техните структури характеристики и за проследяване на двупосочната им връзка с промените в икономическата активност. В този смисъл целта и задачите, които си поставя дисертантката, са много сложни и представляват сериозно научно предизвикателство, което трябва да се оцени по достойнство. Още повече, че емпиричният анализ в разработката се осъществява на две равнища – световна икономика и икономика на България, което може да се осъществи само при наличие на сериозни познания по макроикономика и международна икономика.

Благодарение на прецизно формулираните изходни предпоставки на изследването, неговата стройна и логична структура, много добрата му информационна база и подбора на подходящи изследователски методи, авторът успява да защити убедително своята научно-изследователска теза, че ПЧИ са повлияни от състоянието на икономиката и едновременно с това се отразяват върху икономическия растеж и инвестиционното развитие на страната. Особено добро впечатление прави акцентирането в дисертацията върху структурните характеристики на ПЧИ в различни разрези – входящи и изходящи, по икономически сектори и отрасли, по географски признак, според методите на инвестиране, по вид (по елементи на платежния баланс) и др., като този структурен анализ е направен на много добро равнище.

Обемът на дисертационния труд съответства на утвърдените академични стандарти. Стилът е ясен и разбираем, а категориалният апарат е използван професионално. Селектираният изследователски инструментариум е удачен за анализираната проблематика и е приложен с необходимата коректност.

Авторефератът е в обем от 51 страници. Той включва обща характеристика, същност и съдържание на дисертационния труд, кратко изложение на отделните му части, справка за научните приноси, списък на публикациите, справка за изпълнение на минималните национални изисквания според Правилника за приложение на Закона за развитие на академичния състав в Република България и декларация за оригиналност. Общата ми оценка за автореферата е, че той представя коректно, прецизно и в необходимата пълнота основните моменти от дисертационния труд.

В автореферата на дисертацията авторката е представила списък на 3 публикации по дисертационния труд, които представляват доклади от една национална и две международни научни конференции, организирани от СА „Д. А. Ценов“. От наименованието на публикациите става ясно, че те представлят значими части от дисертационния труд.

III. Научни и научно-приложни резултати и приноси

Най-важните научни и научно-приложни приноси и резултати на дисертационния труд може да се обобщят по следния начин:

Първо: Направената авторова систематизация на основни теоретични възгледи за транснационализацията на икономиката и за ролята на ПЧИ, характеризираните микроикономически и макроикономически причини за международното движение на капитал и изведените най-важни предимства от него, откроените отделни етапи в инвестиционното развитие на дадена страна, изяснените мотиви за пряко инвестиране зад граница и свързаната с тях класификация на видовете ПЧИ.

Второ: Извършеният структурен анализ на ПЧИ в световен мащаб, базиран на различни структурни разрези, и доказаните нарастваща роля на ПЧИ в третичния сектор за сметка на промишлеността, увеличаващ се относителен дял на инвестициите в и от развиващите се страни и преходните икономики и по-бързо увеличаване на сливанията и придобиванията в сравнение с инвестициите на зелено.

Трето: Анализираните структурни характеристики на ПЧИ в България и получените резултати, показващи повишение на дела на инвестициите в третичния сектор и в страните от ЕС, както и на реинвестираната печалба за сметка на намалението на дяловия капитал.

Четвърто: Описаната траектория на инвестиционно развитие на България чрез прилагане на теоремата на Данинг, ограничаването на три основни етапи в него, изложените специфики на тези етапи и обоснованото позициониране на страната в началото на третия етап.

Пето: Конструирането на иконометрични модели, представящи нетната външна инвестиционна позиция като функция на икономическия растеж и на икономическия растеж като функция на ПЧИ и доказаната чрез иконометричния анализ положителна двупосочна зависимост между тях.

Шесто: Характеризираните особености на средата за ПЧИ в България и формулираните насоки за подобряване на средата и за стимулиране на инвестиционното развитие на страната.

IV. Критични бележки и въпроси.

Наред с изложените достойнства на дисертационния труд, към него могат да се отправят и някои критични бележки. Добре би било в иконометричния анализ да се представят повече технически характеристики на моделите и да се опише начинът на задаване на променливите. Тогава щеше да стане ясно защо се работи с равнища, а не с първи или втори разлики на тези променливи, което щеше да подпомогне и начина на интерпретиране на получените резултати. Разработката щеше да спечели и ако във

въведението беше направена по-детайлна обосновка на актуалността на темата. Посочените бележки не се отразяват върху общото много положително отношение към дисертационния труд.

Предлагам по време на защитата дисертантката да отговори на следния въпрос: Какви са нейните очаквания за динамиката на ПЧИ в и от България след евентуалното присъединяване на страната към еврозоната?

V. Обобщена оценка на дисертационния труд и заключение.

Представеният дисертационен труд представлява актуално, задълбочено, комплексно и самостоятелно изследване на много сложен научен проблем. Той е разработен на много добро равнище, отличава се с висока информационна осигуреност, включва използването на подходящи изследователски методи и съдържа безспорни научни и научно-приложни резултати и приноси. Като имам предвид всичко това, както и съответствието с минималните национални изисквания на ЗРАСРБ и Правилника за неговото прилагане, давам категоричната си положителна оценка за него и с пълна убеденост предлагам на членовете на уважаемото научно жури да присъдят на Елица Петкова Петкова образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.8 Икономика, докторска програма „Политическа икономия“.

Дата: 07.11.2022

Изготвил становището:

(доц. д-р Стела Ралева)